

Povijest palače Hrvatskoga sabora

Iako Hrvatski sabor u Zagrebu zasjeda već od 13. stoljeća, sve do kraja 18. stoljeća u Zagrebu nije bilo zgrade posebno namijenjene za održavanje sjednica Sabora, već su one održavane po kućama uglednika, u kraljevskom dvoru na Gradecu ili u biskupskom dvoru.

U svrhu stalnog mjesta za saborska zasjedanja 1731. godine kupljena je kuća koja se nalazila na mjestu današnje zgrade parlamenta na Markovu trgu, tada glavnom zagrebačkom trgu. Još iste godine zgrada je stradala u požaru, pa je Matija Leonhart, zidarski majstor iz Zagreba, iz temelja projektirao tada kraljevinsku odnosno saborsku palaču koja je bila ne samo najveća već po vremenu gradnje i ljepoti prva barokna palača na Gornjem gradu. Saborska je zgrada bila dugačka 28 m, a široka 18,5 m, dok je sabornica, tadašnja palača ili palatium, bila dugačka 18 m, a široka 6,5 m. Osim dvorane za zasjedanje u saborskoj su se palači nalazili uredi Sabora, arhiv sa znamenitom škrinjom privilegija Kraljevine, sud, spremišta oružja, a u zgradi su se povremeno čuvali i topovi Vojne krajine kako bi se zaštitili od kiše. U dvorištu zgrade nalazili su se zatvori. Dakle, u novoj, ali još potpuno nedovršenoj zgradi namijenjenoj zasjedanjima Sabora, čuvanju arhiva, županijskim sudovanjima te sudovanju Banskog stola Sabor je prvi put zasjedao 1737. godine.

Od 1756. godine Hrvatski je sabor pod svoj krov primio i Zagrebačku županiju, koja je imala vlastite urede, sudove i arhiv, pa su se saborska zasjedanja zbog nedostatka prostora održavala u Varaždinu u stanu bana ili u Zagrebu u biskupskom dvoru. Sabor je sa Zagrebačkom županijom zasjedao do 1807. godine, kada je donesen zaključak o kupnji kraljevske kuće u kojoj će se uz Sabor moći smjestiti banovi i najviši sudovi. Slijedom tog zaključka godinu dana

poslije ban Ignac Gyulay prodao je saborsku palaču Zagrebačkoj županiji i kupio kuću bana Ferdinanda Kulmera na zapadnoj strani Markova trga kako bi dobio novu kraljevinsku kuću za trajan stan banova, sjedište sudova, pohranu javnih spisa i kraljevinskih knjiga odnosno saborskih zapisnika. No ipak nije bilo dovoljno mjesta za saborska zasjedanja. Takvim je rasporedom ponajprije riješeno pitanje stanovanja bana, pa je palača i dobila naziv „Banska palača“, a poslije „Banski dvori“.

Saborski zapisnik bilježi da je zasjedanje Sabora 1836. godine održano u županijskoj palači, u dvorani u kojoj su se i prije održavali sabori. Planovi, izmjene planova i novac za adaptaciju odnosno prigradnju uz kraljevinsku kuću, koja se sada protezala po cijeloj zapadnoj strani Markova trga, u to su doba često predmet izvješća i rasprava u Hrvatskome saboru, koji je i dalje zasjedao u svojem starom sjedištu, tadašnjoj palači Zagrebačke županije.

Stara „kraljevinska kuća“ na istočnoj strani Markova trga više nije odgovarala Zagrebačkoj županiji, a ni zasjedanjima Hrvatskoga sabora. Stoga je Županija 1839. godine odlučila kupiti susjednu kuću na uglu od vlasnika Nikole Zdenčaja, a dvije godine, poslije i kuću na uglu Županijske i Opatičke ulice od trgovca Franje Karničniga. Posao je povjeren mladom graditelju arhitektu Aleksandru Brdariću koji je projektirao veliku dvokatnicu, a nacrt predvorja i dvorane za saborska zasjedanja očuvan je do danas. Iako je nova zgrada završena potkraj 1849. godine, Hrvatski je sabor povijesne sjednice na kojima su donesene odluke o hrvatskom jeziku kao službenom te o ukidanju feudalnih odnosa morao održati u zgradi kazališta na uglu Markova trga i današnje Ćirilometodske ulice. Naime, prema Brdarićevu planu imala se srušiti stara saborska palača, u to vrijeme županijska. Odlučeno je da se posao povjeri Brdariću 1846. godine. Palača je dovršena krajem 1849. godine. Hrvatski je

sabor bio u velikoj nevolji u to vrijeme. Uz „Banske dvore“ i susjednu bivšu Rauchovu palaču nije izgrađena dvorana na dvorišnoj strani, u tadašnjoj Kapucinskoj ulici. Nekadašnju sabornicu Županija je srušila kao dotrajalu i neprikladnu. Srećom, u zgradi kazališta na uglu Markova trga i Gospodske ulice (danas Ćirilometodske) održan je Sabor 1845. godine. Povijesne su prilike nametnule da su se najvažnija saborska zasjedanja održala upravo u toj dvorani: 1847., kada je na prijedlog Ivana Kukuljevića hrvatski jezik u službenom uređovanju zamijenio tradicijom uvriježeni latinski, i 1848., kada je pod predsjedanjem bana Josipa Jelačića među ostalim važnim odlukama ukinuto kmetstvo, tj. feudalni odnosi. No novi polet u političkom i kulturnom životu potaknuo je želju za primjerenom dvoranom u županijskoj palači koja bi služila ne samo Zagrebačkoj županiji nego i Hrvatskom saboru, kako je to nekada i bilo. Inicijator uređenja takve dvorane bio je zaslužan znanstveni i kulturni djelatnik Ivan Kukuljević Sakcinski, tada veliki župan Zagrebačke županije. Njegovim se nastojanjem uređivala dvorana. Za Hrvatski je sabor veoma važan Brdarićev udjel u višedesetljetnom nastojanju da se izgradi dvorana koja bi potpuno odgovarala zasjedanjima Sabora, što je i ostvareno njegovom gradnjom za Zagrebačku županiju. Najvažnije je Brdarićevo rješenje unutrašnjosti zgrade. Za javne svrhe važni su dvorana za zasjedanje i ulazni prostor, oni su smješteni u središtu centralno uz glavno pročelje na Markovu trgu.

Brdarićeva dvokatna palača, koju je gradio od 1846. do 1869. po narudžbi Županije, danas više ne postoji u prvotnom obliku. Naime, početkom 20. stoljeća cijela je istočna strana Markova trga podvrgnuta velikim promjenama. Zbog toga je njegovo djelo poznato samo posredno, po dvjema fotografijama s kraja 19. stoljeća i po tlocrtima crtanim na samom početku 20. stoljeća.

Iako je Hrvatski sabor od 1864. godine nadalje mogao zasjedati u svečano opremljenoj dvorani, ipak se osjećala potreba za novom sabornicom. Za sabornicu je određena lokacija između Vranicanijeve ulice i Strossmayerova šetališta. No to je ostalo samo na zamisli.

Početkom 20. stoljeća postalo je vidljivo koliko je nemoguć suživot Hrvatskog sabora i Zagrebačke županije u jednoj palači. Sabor je svakako trebao kuću samo za sebe, osobito dvoranu za zasjedanja. Osim toga Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada trebala je zgradu za svoje urede i odlučila je sagraditi je na Markovu trgu uz županijsku odnosno saborsku palaču. Vlada je 1907. godine kupila stare jednokatnice na Markovu trgu, u Kamenitoj, Opatičkoj i Županijskoj ulici, srušila ih i stvorila uvjete i zemljište za golem blok između trga i triju ulica te raspisala natječaj za projekt palače (za vladinu i saborsku palaču) koja bi se jedinstvenim pročeljem uklopila u već postojeće kuće na toj parceli. U pregradnji stare županijske zgrade za sabornicu najveće su promjene u odnosu na Brdarićev projekt izvedene na glavnom stubištu i u velikoj dvorani za saborska zasjedanja (stil secesije).

Za današnji izgled zgrade Hrvatskoga sabora zaslužni su projektanti Lav Kalda (njegov je udjel na građevini bio najveći) i Karlo Susan. Radove su završili 1911. godine, pa je te godine Zagrebačka županija prodala zgradu Hrvatskom saboru. Time se palača vratila svom prvotnom vlasniku koji ju je još 1731. godine kupio za svoje potrebe.

Zbog dugotrajna procesa građenja i prepravki zgradu Sabora karakterizira različitost oblika i stilova gradnje s vidljivim elementima klasicizma, neorenesanse, secesije te je zbog toga ona danas značajan spomenik kulture.